

odlomci Ljubavnog govora

rolan bart

»GNUSAN SAM«

ČUDOVIŠAN. Osoba iznenada uviđa da voljeni predmet steže u mrežu tiranija: u jadu, ona oseća da postaje čudovišna.

1. U Platonovom *Fedru* besede sofistata Lisije i prvoga Sokrata (onoga pre nego što počne svoje oporicanje) počivaju, obe, na načelu: da je zaljubljeni nepodnošljiv voljenome (zbog mespretnosti). Sledi spisak dosadnih crta: ljubavnik ne može da podnese nikoga ko je viši ili jednak u očima njegovog ljubljenika, i radi na obaranju svakog protivnika; drži ljubljenika na odstojanju od mnogobrojnih veza; hiljadama podmuklih i prostačkih poteza trudi se da ga održi u neznanju, tako da ljubljenik saznaje samo ono što potiče od njegovog ljubavnika, politajno zahteva gubitak onoga što je ljubljeniku najdraže: oca, majke, rođaka, prijatelja; ne želi ljubljeniku ni dom ni decu; njegovu svakidašnja revnost lje zamorna; ne prihvata da bude ostavljen ni danju ni noću; premda star (što je već po sebi dosadno), on postupa kao policijski tiranin i ljubljenika podvrgava bolesno sumnjivom uhođenju, dok samom sebi mi najmanje ne zabranjuje da docnije bude neveran i nezahvalan. Šta god da on o tome misli, srce ljubavnika je, dakle, ispunjeno rđavim osećanjima: njegovu ljubav nije velikodušna.

2. Ljubavni govor guši drugog koji ne nalazi nikakvo mesto za svoju sopstvenu reč pod tim teretnim kazivanjem. Ne zato što ga ja sprečavam da govori, već što umem da *izazovem klizanje zamenica*: »Ja govorim a ti me slušaš, dakle mi jesmo« (Ponž). Ponekad, s terorom, postajem svestan obrta: ja koji volim, ja sam nepoželjan, izjednačen s nametljivcima: onima koji pritiskaju, smetaju, grabe, komplikuju, zahtevaju, zastrašuju (ili jednostavnije: onima koji govore). Sebe sam sam obmanuo, monumentalno.

(Drugi je izobličeni svojom zanemelošću, kao u onim groznim snovima gde se voljena ličnost pojavljuje s izbrisanim čitavim donjim delom lica, lišena svojih usta; a ja koji govorim, i ja sam izobličeni: solilokvijum čini od mene čudovište, jedan ogroman jezik.)

Ogovaranje

OGOVARANJE. Povreda koju trpi zaljubljena osoba kada utvrđuje da je ljubljeno biće postalo predmet »ogovaranja«, i sluša kako se o njemu govori na prost način.

1. Na putu iz Falerona jedan čovek se dosađuje; onda ugleda drugog kako ide pred njim, dustiže ga i zahteva da mu ovaj priča o gozbi koju je bio priredio Agaton. Tako se rađa teorija ljubavi: iz slučaja, dosade, želje za govorom ili, ako se više voli, iz jednog *ogovaranja* drugog tri kilometra. Aristodem je prisustvovao čuvenoj Gozbi; ispričao ju je Apolodoru koji je, na putu iz Falerona, priča Glaukonu (čoveku, veli se, bez filozofske kulture) i, čineći to, posredstvom knjige, priča je nama samima koji, evo, još o njoj govorimo. *Gozba* nije, dakle, samo »konverzacija« (govorimo o nekom pitanju), nego i ogovaranje (govorimo među nama o drugima).

Ovo delo uspostavlja, dakle, dve lingvistike, obično politisnutu — pošto se zvanična lingvistika zanima samo za poruku. Prva će postulirati da nijedno pitanje (*quaestio*) ne može da se postavi bez splitanja razgovora; da bi govorili o ljubavi, gosti ne govore samo među sobom, *od slike do slike, od mesta do mesta* (u *Gozbi* raspored ležaja ima veliku važnost),* već u toj opštoj besedi implikuju ljubavne veze u koje su zahvaćeni (ili zamišljaju da su drugi zahvaćeni): to bi bila lingvistika »konverzacije«. Druga lingvistika će reći da je govoriti uvek reći nešto o nekome. Govoreći o Gozbi, o Ljubavi, Glaukon i Apolodor govore, u stvari, o Sokratu, Alkibijadu i njihovim prijateljima: »sadržaj« se objavljuje preko ogovaranja. Aktivna filologija (filologija jezičkih snaga) uključuje, dakle, dve obavezne lingvistike: lingvistiku razgovora (govoriti drugome) i lingvistiku govorkanja (govoriti o nekome).

2. Venter još nije upoznao Šarlotu. Ali, u kolima koja ga odvoze na poljski bal (na putu se već mora preći na pridobijanje Šarlote), jedna prijateljica — glas Ogovaranja — komentariše Venteru onu čija će ga slika za neki časak očarati: ona je već obećana, zbog toga ne treba pasti zaljubljen, itd. Tako ogovaranje sažima i nagoveštava priču koja nailazi. Ogovaranje je glas istine (Venter će pasti zaljubljen u već pridobijeni predmet), a ovaj glas je čaroban: prijateljica je zla vila koja, pod izgovorom odvratanja, protiče i poziva.

Kada prijateljica govori, njena beseda je neosetljiva (jedna vila se ne žalosti): ogovaranje je površno, hladno. Tako uzima status neke vrste objektivnosti. Jednom rečju, njen glas kao da je dvojni glas nauke. Ova dva glasa su svodljiva. Kada nauka govori, ponekad mi se njen govor pričuje kao šum ogovaranja koje krčmi i ocrnjuje olako, hladno i objektivno ono što volim: koje o tome govori *po istini*.

3. Ogovaranje svodi drugog na *on/ona*, i to svodenje mi je nepodnošljivo. Drugi nije za mene ni *on* ni *ona*; on ima samo svoje sopstveno ime, svoje osobeno ime. Treća zamenica je opaka zamenica. To je zamenica bezličnosti; ona odstranjuje, poništava. Kada utvrdim da se prosti govor dočepao moga drugog i prikazuje mi ga u malokrvnim obličjima jednog univerzalnog supstituta, primenjivanog na sve stvari koje nisu tu, to je kao da sam ga video mrtvog, svedenog, sklonjenog u meku urnu na zidu velikog mauzoleja jezika. Za mene, drugi ne bi umeo da bude referent: ti si uvek samo ti, ja neću da Drugi govori o tebi.

Preveo: J. A.

* GOZBA: Agaton: »Ovamo, Sokrate! Spusti se do mene da okusim i od mudre misli koja ti je u predvorju na um pala...«, i Alkibijadov ulazak.

ASKETSKO BIĆE

ASKEZA. Bilo da se oseća krivim u odnosu na voljeno biće, bilo da hoće da ostavi na njega utisak, predstavljajući mu svoju nesreću, zaljubljena osoba započinje asketsko ponašanje samokažnjavanja (način života, odeća, itd.).

1. Pošto sam kriv za ovo, za ono (imam, dajem sebi hiljadu razloga da to budem), kazniću sebe, uništiću svoje telo: daću da mi se koža odseče veoma kratko, sakriću svoj pogled iza crnih naočara (način da se ude u manastir), posvetiću se izučavanju ozbiljne i apstraktne nauke. Ustaću rano da bih, kao monah, radio dok je još noć. Biću veoma strpljiv, pomalo tužan, jednom rečju — *dostojanstven*, kao što priliči čoveku zlošećanja. Zabeležiću histerično svoju žalost (žalost koju sebi pripisujem) u svojoj odeći, sečenju kose, tačnosti svojih navika. Biće to slatko povlačenje; upravo ono malo povlačenja neophodnog za dobro funkcionisanje uzdržane patetike.

2. Askeza (prohitev askeze) obraća se drugom: okreni se, pogledaj me, vidiš šta činiš od mene. To je uca: uspravljam pred drugim sliku svog sopstvenog nestajanja, nekogvog ikakvo će se sigurno desiti, ako on ne popusti (čemu?).

LJUBAVNO PISMO

PISMO. Figura upućuje na naročitu dijalektiku ljubavnog pisma, istovremeno praznog (šifrovanog) i izražajnog (ispunjenog voljom da saopšti želju).

1. Kada Venter (na dužnosti pored Poslanika) piše Šarloti, njegovu pismo drži se sledećeg plana: 1. Kakva radost misliti na vas; 2. Nalazim se ovde u pomodnoj sredini a, bez vas, osećam se u njoj veoma sam; 3. Susreo sam nekoga (gospodicu iz B...) ko vam je malik i s kim mogu da govorim o vama; 4. Molim se da budemo sjedinjeni. — Samo jedno obaveštenje se varira, na način muzičke teme: *mislim na vas*.

Šta to znači, »misliti na nekog«? To znači: zaboraviti ga (bez zaborava, nema mogućeg života) i buditi se često iz tog zaborava. Mnoge stvari, asociacijom, vraćaju te u moj govor. »Misliti na tebe« ne znači ništa drugo do ovu metonimiju. Jer ta misao, po sebi, je prazna: ja te ne mislim; jednostavno, činim da se vratiš (srazmerno tome koliko te zaboravljam). To je onaj oblik (onaj ritam) kojeg nazivam »misao«: *ništa nemam da ti kažem*, ako me to da si ti ta kojoj govorim to ništa:

»Zašto ponovo pribegavam pisanju?

Ne treba, draga, postavljati tako otvoreno pitanje, Jer, uistinu, ništa nemam da ti kažem; Ipak će tvoje drage ruke primiti ovo pisamce.«

(»Misliti na Ibera«, komično piše u svom podsetniku pripovedač *Močvara*, koje su knjiga o Ničemu.)

2. »Vi svakako vidite, piše markiza od Merteja, da, kada nekome pišete, to je radi njega, a ne radi vas: morate, dakle, manje nastojati da mu kažete ono što mislite nego ono što se njemu više sviđa.« Markiza nije zaljubljen; ono što ona zastupa, to je *korespond*

dencija, (to jest, taktički poduhvat namenjen da odbrani položaje, da osigura osvajanja; taj poduhvat treba da izvodi mesta (pod-skupove) protivničkog skupa, to jest, da razloži sliku drugog u različite tačke koje će pisimo pokušati da napadne (zalisti se, dakle, radi o podudarnosti*, u skoro matematičkom smislu izraza). Ali pismo, za zaljubljenog, nema taktičku vrednost: ono je čisto *izražajno* — strogo uzevši, laskavo (ali laskanje ovde nikako nije korisno); ono je samo reč odanosti; ono što započinjem s drugim, to je *odnos*, me podudarnost i kada dovodi u vezu dve slike. Vi ste svuda, vaša slika je totalna, piše na razne načine Venter Sarloti.

3. Kao želja, ljubavno pismo čeka svoj odgovor: ono prečutino nalaze drugom da odgovori, u nedostatku čega se njegova slika menja, postaje druga. To je ono što mladi Frojld s autoritetom objašnjava svojoj verenici: »Neću, međutim, da moja pisma ostanu uvek bez odgovora, i odmah ću prestatu da ti pišem ako mi ne odgovaraš. Stalni monolozii povodom voljenog bića, koji nisu mi ispravljani ni hranjeni od voljenog bića, dovode do pogrešnih misli koje pogadaju uzajamne odnose, i čine nas tuđim jedno drugom kada se ponovo sretnemo i kada nađemo da su stvari drugačije od onoga što smo zamišljali, a da se od toga misimo zaštićili.«

(Onaj ko bi prihvatio »nepravde« komunikacije, onaj ko bi nastavio da govori lako, nežno, a da mu se ne odvrača, ovaj bi istekao velikom nadmoć: nadmoć Majke.)

WERTHER, 75.
FREUD: svojoj verenici Marti: »Ah, taj vrt Binslov! Kako je on srećan što može da primi moju voljenu« (*Prepiska*, 49).
GOETHE: naveo Freud.
LIAISONS DANGEREUSES? pismo CV.
A. C.: razgovor.
* *Correspondance* (fr.) — prepiska i podudarnost (prev.)

ODJEKIVANJE

ODJEKIVANJE. Osnovni način ljubavne subjektivnosti: reč, slika bolno odjekuju u osetljivoj svesti subjekta.

1. Ono što u meni odjekuje, to je ono što saznajem svojim telom; nešto veoma tanko i oštro budi ovo telo koje se, u međuvremenu, stišavalo u razumnom spoznavanju opšte situacije: reč, slika, misao, deluju na način udarca bićem. Moje unutrašnje telo počinje da treperi, kao potresano trubama koje odgovaraju jedna drugoj i preklapaju se: podsticanje ostavlja trag, trag se proširuje i sve je (manje ili više brzo) opustošeno. U ljubavnom imaginarnom, ništa ne razlikuje najneznatniji izazov od stvarno značajnog čina; vreme je uzdignuto unapred (u glavu mi dolaze katarski proricanja) i unazad (sećam se s užasom »prethodnih«): polazeći od ničega, čitav govor uspomena i smrti uzdiže se i odnosi me: to je carstvo memorije, oružje odjekivanja — »zlosećanja«.

(Odjekivanje potiče od »nepredviđenog događaja koji (...) naglo menja stanje ličnosti«: to je *iznenadni obrt*, »povoljan trenutak« slike: patetičan prizor opustošenog, klonulog subjekta, itd.)

2. Prostor odjekivanja, to je telo — ono zamišljeno telo tako »stoptljeno« (spojeno) da mogu da ga živim samo u obliku uopštenog uzbuđenja. To uzbuđenje (slično numerilu koje oboji lice, od stida ili emocije) jeste strah. U običnom strahu — onom koji predhodi neknoj radnji koju valja izvršiti — vidim sebe u budućem vremenu u stanju poraza, obmane, sramote. U ljubavnom strahu, plašim se svog sopstvenog razaranja, što ga naslućujem naglo, sigurno, dobro zamišljenog, u blesku reči, slike.

3. U zastoju rečenica, Flober se bacao na svoj divan: bila je to »salamura«. Ako stvar prejako odjekuje, ona pravi takvu buku u mom telu da sam primoran da prekinem svako zanimanje; opružam se na svoju postelju i puštam da se odvijaju, bez borbe, »unutrašnja nepogoda«; suprotno zen-monahu, koji se prazni od slike, ja puštam da se ispunim njima, do kraja im osećam gorčinu. Utućenost, dakle, ima svoj znak — šifrovan — i, bez sumnje, to je ono što je ograničava; jer dovoljno je da u izvesnom trenutku mogu da na mesto ovog znaka stavim drugi (čak i prazan) (ustati, otići do svog stola, a da se tamo ne radi odmah, po svaku cenu) da bi se odjekivanje ublažilo i ustupilo mesto sumornoj melanholiji. Postelja (dnevna), to je mesto imaginarnog; sto, to je ponovo, i ma šta da tu činimo, stvarnost.

4. X... mi prenosi neprijatan glas koji se tiče mene. Taj događaj odjekuje u meni na dva načina: s jedne strane, primam s bolnom predmet poruke, ozlojeđujem se zbog njegove neistine, hoću da pokenem, itd.; s druge strane, dobro primećujem malu kretniju agresivnosti koja je podstakla X... — a da upravo ni on sam to ne zna — da mi prenese obaveštenje koje ranjava. Tradicionalna lingvistička analizirala bi samo poruku: obrnuto, aktivna filologija pre svega bi nastojala da tumači, da proceni snagu (ovde reaktivnu) koja je upućuje (ili je privlači. No, šta činim ja? Ja združujem obe lingvistike, proširujem ih jednu drugom: bolno se smeštam u samu suštinu poruke (to jest, u sadržaj glasa), dok s opreznošću i gorčinom razlažem snagu koja je zasniiva: gubim na oba polja, nanjavam se sa svih strana. Takvo je odjekivanje: marljivo izvođenje savršenog slušanja: suprotno analitičaru (i to opravdano), daleko od »lebdjenja« dok drugi govori, slušam *potpuno*, u stanju totalne svesti: ne mogu da sprečim sebe da sve čujem i, ono što mi je bolno, to je čistoća tog slušanja: ko bi, bez patnje, mogao da podnese mnogostruk, a ipak pročišćen smisao svalkog »šuma«? Odjekivanje čini od slušanja razumljivu buku, a od zaljubljenika čudovišnog slušača, svedenog na ogroman slušni organ — kao da je samo slušanje ulazilo u stanje iskazivanja: u meni, uho je ono koje govori.

NIETZSCHE: Deleuze 142.
DIDEROT, *Oeuvres complètes*, III
DIDEROT: »Reč nije stvar nego blesak na čijem svetlu je primećujemo.«
RUSBRÖCK, 16

MISLI O SAMOUBISTVU

SAMOUBISTVO. Na ljubavnom polju, želja za samoubistvom je česta: sitnica je izaziva.

1. Zbog najmanje rane, želim da se ubijem: kada ovo razmotrimo, zaljubljeni samobica ne obazire se na motiv. Ideja o tome je slaba: to je ideja laka, prosta, meka vrsta brze algebre koja mi je potrebna u ovom trenutku moga govora; ne dajem joj nikakvu suštinsku čvrstoću, ne predviđam težak dekor, otrcane posledice smrti: jedva da znam *kako* ću da se ubijem. To je rečenica, samo rečenica, kojom se sumorno zanosim, ali od koje će sitnica da me odvraća: »I čovek kojim je, tri četvrt sata, upravo pomišljao da okonča svoj život, u istom trenutku penja se na stolicu da potraži u svojoj biblioteci cenovnik za stakla iz Sen-Gobena.«

2. Ponekad, živo poučen beznačajnom okolnošću i ponesen odjekom što ga ova izaziva, iznenada vidim sebe uhvaćenog u zamku, ukočenog u nemogućem položaju (mestu): postoje samo dva izlaza (*ili... ili*), a ona su oba podjednako zatvorena: s obe strane, mogu jedino da ćutim. Misao o samoubistvu me, tada, spasava, jer *moгу da je govorim* (i ne lišavam se toga): ponovo se rađam u bojim (u ideju bojama života, bilo da je napadački upućujem protiv voljenog predmeta (dobro poznata ucena), bilo da se stvarno sjeđinjujem s njim u smrti («Sići ću u grobnicu, da bih se šćućurio uz tebe»).

3. Pošto su o tome raspravljali, naučnici zaključuju da se životinje ne ubijaju; jedva neke — konji, psi — imaju želju da se osakate. Ipak, Venter povodom konja objašnjava *plemenitost* koja obeležava svako samoubistvo: »Govori se o plemenitoj rasi konja koji, kada su užasno zagrejani, premoreni, imaju magon da sami sebi ugrizom otvore venu da bi slobodnije disali. Tako je veoma često i sa mnom: tihoo bih da otvorim svoju venu da bih osigurao sebi većnu slobodu.«

Židova Ludorija: »Dovršavam ponovo čitanje *Vertera* ne bez razdraženosti. Bio sam zaboravio da je on trošio toliko vremena na umiranje. (Što je u potpunosti lažno). To se ne okončava i čovek bi najzad htelo da ga gurine ramenima. U četiri ili pet navrata, ono što smo očekivali, njegov poslednji uzdah, praćen je drugim, još konačnijim (...) katinjasti odlasci me razdražuju.« Žid me zna da je, u ljubavnom romanu, junak *stvaran* (jer je sačinjen od apsolutno projekativne supstance, u čemu se pribira ceo ljubavni subjekt) i da ono što on tamo želi, to je smrt čoveka, to je smrt čoveka, to je *moja* smrt.

STENDHAL, *Armance*, 25.
HEINE, *Lyrisches Intermezzo*, 52, 231.
WERTHER, 83.
GIDE, *Journal* 1940, 66.

ISTINA

ISTINA. Svaka epizoda jezika upravljena na »osećanje istine« koju zaljubljeni subjekt doživljava misleći na svoju ljubav, bilo da veruje da je jedini koji vidi voljeni predmet »u njegovoj istini«, bilo da definiše osobenost svoga sopstvenog zahteva kao istinu na kojoj ne može da popusti.

1. Drugi je moje dobro ili moje znanje: samo ga ja poznajem, činim da postoji u svojoj istini. Ko god nije ja, ne poznaje ga: »Dešava mi se da me razumem kako drugi može da je voli, ima pravo da je voli, kada je moja ljubav prema njoj itako isključiva, tako duboka, tako puna, kada ja ne poznajem, kada ne znam, kada nemam ništa drugo do njiju.« Obrnuto, drugi me utemeljava u istini: samo se s drugim osećam »ja sam«. Znam o sebi više nego svi oni koji o meni ne znaju samo ovo: da sam zaljubljen.

(Ljubav je slepa: ta poslovice je pogrešna. Ljubav širom otvara oči, ona čini vidovitim: »Za tebe, o tebi, apsolutno sve znam.«
Kinjigovočin raport gazdi: *ti imaš nada mnom svu moć, ali ja o tebi sve znam.*

2. Uvek isti obrt: ono što svet smatra »objektivnim«, ja to smatram stvarnim, a ono što on smatra lažnim, iluzijom, zabludom, ja to smatram istinom. Osećaj istine, čudnovato, dolazi da se smesti u najveću dubinu obmane. Obmana se lišava svog dekora, ona postaje tako čista da, kao sirovu rudu, ništa više ne može da je pokvari: eto je nerazorive. Verter je odlučio da umre: »Pišem ti (to bez romantičnog zanosa, mirno«. Premeštanje: nije istina ona koja je prava, odnos prema obmani je onaj koji postaje pravi. Da bi se bilo u istini dovoljno je da uvrstim sebi u glavu: beskonačno protiv svih, potvrđivana »obmana« postaje istina. (To jest, ako ne postoji, posle svega, u ljubavi-strasti, deo istine... prave.)

3. Istina, to bi bilo ono što bi, pošto je uklonjeno, ostavilo nepokretenu još samo smrt (kako kažu: život više ne bi vredeo truda da bude življen). Tako o imenu Golem: *Emeth*, zove se on, *Istina*; skraćeno za slovo, on postaje *Meth* (*mrtav je*). Ili, još: istina, to bi bilo ono što, od utvare, treba da bude zadržano, ali ne porečeno, povređeno, iznevereno: njen neumanjivi deo, što ne prestajem da želim da jednom upoznam pre nego što umrem (druga formulacija: »Umreću, dakle, a da misam upoznao, itd.«). (Zaljubljeni propušta svojju kastraciju? Od ovog promašaja on se uzjogunjuje da načini vrednost.)

4. Istina: ono što je *pored*. Monah je pitao Čao-Čeua: »Koja je jedina i poslednja reč istine? (...) Učitelj je odgovorio: »Da«. Ne čujem u ovom odgovoru otrcanu misao po kojoj je nejasno predubedenje opšteg prihvatljivija filozofska tajna istine. Čujem da učitelj, čudno stavljajući prilog naspram zamenice, da naspram *koja*, odgovara *pored*; on daje odgovor gluvog, iste vrste kao i odgovor što ga daje drugom monahu koji ga je pitao: »Sve stvari, kažu, svodive su na Jedno; ali, na šta je svodivo Jedno?« A Čao-Čeu je odgovorio: »Kada sam bio u oblasti Čing, dao sam da mi se načini haljina koja je težila sedam *kina*.«

WERTHER, 90.

FREUD: »Čovek koji sumnja u svoju sopstvenu ljubav može ili, radije, mora da sumnja u svaku manje značajnu stvar« (navela M. Klein, 320).

WERTHER, 126.

GRIMM, »Journal pour les Ermites«: Golem je čovek načinjen od gline i lepka. On ne može da govori. Upotrebljavaju ga kao slugu. On nikad ne mora da izađe iz kuće. Na njegovom čelu napisano je *Emeth* (*Istina*). On raste svakog dana i postaje jači. Iz straha, s njegovog čela izbrisi prvo slovo, tako da ostane samo *Meth* (*mrtav je*); tada se on sruši i ponovo postaje gлина (G. B. Scholem, *La Kabbale et sa symbolique*, Payot).

SOBRIA EBRIETAS*

HTETI-UZETI. Shvativši da teškoće ljubavnog odnosa dolaze od toga što on neprestano hoće da na ovaj ili onaj način prisvoji voljeno biće, subjekt donosi odluku da ubuduće napusti svako »hteti-uzeti« u pogledu njega.

1. Stalna misao zaljubljenog: *drugi mi duguju ono što mi je potrebno.* Međutim, po prvi put, ja se zaista bojim. Bacam se na svoju postelju, razmišljam i odlučujem: ubuduće, od drugog, ne hteti više ništa uzeti.
N.H.U. (*ne-hteti-uzeti*) oponašan izraz s Istoka) preokrenuta je zamena za samoubistvo. Ne ubiti se (zbog

ljubavi) znači: doneti tu odluku, da se ne uzme drugi. Isti je trenutak u kojem se Verter ubija i u kojem bi se bio mogao odreći toga da uzme Šarlotu: to je to ili smrt (trenutak, dakle, svečan).

2. Valja da *hteti-uzeti* prestane — ali valja, takođe, da se *ne-hteti-uzeti* ne vidi: nema žrtve. Neću da stavim na mesto vatrene zanosa strasti »osiromašen život, hteti-umreti, veliki umor« N.H.U. nije na strani dobrote, N.H.U. je živo, oporo: s jedne strane, ne suprotstavljam se čulnom svetu, puštam da u meni kruži želja; s druge strane, podbočujem se protiv »moje istine«: moja istina je da apsolutno volim: u nedostatku čega se povlaćim, raspršujem se, kao četa koja odbija da »opkoljava«.

3. A ako je N.H.U. bila taktička misao (najzad jedna!)? Ako sam i dalje (mada tajno) hteo da osvojim drugog, pretvarajući se da ga se odričem? Ako sam se udaljivao *da bih* ga sigurnije uhvatio? Igra gubljenja (ta igra u kojoj dobija onaj koji ima najmanje nošenja) počiva na pretvaranju dobro poznatom mudracima (»Moja snaga je u mojoj slabosti«). Ta misao je lukavstvo jer dolazi da se nastani u samoj nutrini strasti, čije opsesije i teskobe ostavlja ne-taknute.

Poslednja zamka: odričući se svakog *hteti-uzeti* zanosim se i ushićujem »dobrom sličkom« koju ću dati o sebi. Ne izlazim iz sistema: »Armansa, zanesena (...) izvesnim oduševljenjem vršinom koja je, ipak, bila način da se voli Oktav...«.

4. Da bi misao N.H.U. mogla da prekine sa sistemom Imaginarnog, valja da uspem (određivanjem kojeg nerazumljivog umora?) da se puštam da padnem negde van jezika, u nepokretno, i, na izvestan način, sa svim prosto: *da sednem* (»Sedeći mirno, ništa ne čineći, proleće dolazi i trava raste sama od sebe«). I ponovo Istok: ne hteti uzeti, ne odgovoriti ništa: primiti, ne sačuvati, stvarati ne prisvajajući, itd. Ili, još: »Savršen Tao ne predstavlja teškoću. osim što izbegava da izabere«.

5. Neka, dakle, *ne-hteti-uzeti*, ovim rizikovanim pokretom, ostane matopljeno željom: *volim te* je u mojoj glavi, ali ja ga zatvaram iza svojih usana. Ne izuščujem. Tiho kazujem onom ko više nije ili još nije drugi: *uzdržavam se da vas volim.*

Ničeovski naglasak: »Ne moliti više, blagosloviti!«. Misticčki naglasak: »Vino najbolje i najprikladnije, kao i najpoželjnije (...) od kojeg je, ne pijući ga, poništena duša optijena, duša slobodna i pijana! zaboravljaj, zaboravljena, pijana od onog što ne pije i nikad neće piti!«

SOBRIA EBRIETAS — (lat.) — trezno pijanstvo (prev.).

WAGNER: »Svet mi duguje ono što mi je potrebno. Treba mi lepote, bleška, svetlosti, itd.« (pročitano u programu *Tetralogije* u Bajroju).

TAO: »On se ne pokazuje i zračice. On se ne potvrđuje i nametne se. Pošto je njegovo delo ostvareno, on se za njega ne vezuje, a pošto se za njega ne vezuje, njegovo delo će ostati« (Tao Tö King, XXII).

RILKE: »Weil ich niemals dich anhielt, halt ich dich fest« (»Zato što te nikad ne zadržavam, čvrsto te držim«): stihovi dveju Weberovih melodija, 1911—1912.

STENDHAL, *Armance*, 60.

ZEN: Watts, 153.

TAO: 107 i Tao Tö King. Takođe: Watts, 37.

RUSBROCK: navedeno od R. Laporte a »Au-dela de l'horror vacui«.

Preveli s francuskog:
G. Stojković
A. Badnjarević